
Minnisblað

Dagsetning: 18. október 2021
Höfundur: Þórólfur Guðnason sóttvarnalæknir
Viðtakandi: Svandís Svavarsdóttir heilbrigðisráðherra
Málsnúmer/skjalalykill: 21011462

Efni: Minnisblað sóttvarnalæknis varðandi sóttvarnaaðgerðir innanlands vegna COVID-19.

Þann 15. september sl. tók gildi reglugerð um takmörkun á samkomum vegna farsóttar nr. 1030/2021 vegna COVID-19 sem framlengd var 7. október og gildir til og með 20. október 2021.

Á þeim tíma sem reglugerðin hefur verið í gildi hefur COVID-19 faraldurinn verið stöðugur og daglegur fjöldi smita verið 20-60 en síðustu daga hefur fjöldinn verið um 50-60. Sveiflur í daglegum fjölda skýrast að mestu leyti af breytilegum fjölda tekinnna sýna en þó eru vísbendingar um að smærri hópsýkingum sé að fjölga. Innlögnum á Landspítalann hefur fækkað undanfarið og í dag eru þrjár inniliggjandi vegna COVID-19 og enginn á gjörgæsludeild. Í eftirliti á COVID göngudeild eru nú um 500 einstaklingar og þar af um 200 börn.

Faraldurinn undanfarnar vikur er um margt ólíkur fyrri bylgjum sem skýrist að verulegu leyti af útbreiddri bólusetningu gegn sjúkdómnum en einnig af meiri smithæfni delta afbrigðis veirunnar sem veldur núverandi bylgju. Helstu einkenni sjúkdómsins hér á landi og í nálægum löndum á þessari stundu eru eftirfarandi:

1. Sýkingar hjá bólusettum einstaklingum.

Þrátt fyrir víðtæka bólusetningu meðal almennings (70% þáttaka) í júlí sl. þá varð mikil uppsveifla í faraldrinum hér á landi í kjölfarið á afléttingu allra takmarkana innanlands og flestra takmarkana á landamærum um mánaðarmótin júní/júlí sl. Þessar afléttingar leiddu til stærstu bylgju faraldursins hér á landi til þessa.

Í dag hafa um 75% landsmanna verið fullbólusettir gegn COVID-19 og um 90% allra 12 ára og eldri. Um 70% barna á aldrinum 12-15 ára hafa fengið a.m.k. eina sprautu bóluefnis en um 65% verið fullbólusett. Af þeim 5.800 einstaklingum sem greinst hafa með COVID-19 í núverandi bylgju (eftir 1. Júlí 2021), þá voru 58% fullbólusettir. Þetta hlutfall hefur hins vegar minnkað síðustu vikurnar og það sem af er október mánaðar þá voru 42% fullbólusettir, 57% óbólusettir og 1% hálfbólusettir. Ekkert fullbólusett barn á aldrinum 12-15 ára hefur greinst með sjúkdóminn.

Við samanburð á hlutfalli smita meðal óbólusetta og bólusetta þá kemur í ljós að líkur á smiti hjá óbólusettum eru þrefalt meiri en hjá bólusettum og líkur á innlögn á sjúkrahús eru fimm sinnum hærrí. Einnig eru vísbendingar um að veikindi séu að öllu jöfnu vægari hjá bólusettum einstaklingum.

Það er því ljóst að bólusetning gegn COVID-19 er áhrifarík til að koma í veg fyrir smit og alvarleg veikindi en þrátt fyrir það geta einstaklingar smitast og jafnvel veikst alvarlega.

2. Fleiri börn yngri en 12 ára greinast.

Í núverandi bylgju er hlutfall barna af öllum greindum allt að 35% en í fyrri bylgjum faraldursins var hlutfallið um 9%. Flest börn fá væg einkenni sjúkdómsins en þrjú börn hafa greinst með

alvarleg einkenni í núverandi bylgju og þurft á innlögnum að halda á Barnaspítala Hringins. Engin alvarleg einkenni hjá börnum greindust hins vegar í fyrri bylgjum.

Undanfarnar vikur hefur orðið talsverð röskun á starfsemi skóla vegna veikinda barna og vegna þess fjölda sem þurft hefur að setja í sóttkví. Í ágúst mánuði sl. greindust um 480 börn með COVID 19 og í september greindust um 300 börn. Um 70% barnanna voru í sóttkví við greiningu en alls voru um 4.200 börn sett í sóttkví þessa tvö mánuði. Sóttkví barna virðist því vera áhrifarík leið til að koma í veg fyrir útbreiðslu COVID-19 en veldur hins vegar töluverðri röskun á skólasterfi.

Til að mæta kröfu um afléttingu á sóttkví barna þá var í september sl. tekið í notkun það vinnulag að setja börn sem ekki voru í mikill nánd við smitaða einstaklinga í smitgát í stað sóttkvíar með sýnatöku á degi 1 og 4. Á þeim rúma mánuði sem smitgát heftur verið beitt, hafa einungis 36 greinst (börn og fullorðnir) af um 3.800 manns sem sett voru í smitgát. Þetta bendir því til að núverandi vinnulag með smitgát forði mörgum frá því að fara í meira íþyngjandi sóttkví án mikillar áhættu á útbreiðslu smita. Hins vegar er ljóst að smitgát er ekki eins áhrifarík leið og sóttkví til að hefta útbreiðslu smits.

Það er því ljóst að delta afbrigði veirunnar sem veldur núverandi bylgju faraldursins á auðveldara með að smita börn undir 12 ára aldri. Rétt er að geta þess að þau bóluefni sem nú eru í notkun gegn COVID-19 eru ekki með markaðsleyfi fyrir þennan aldurshóp. Börn geta einnig dreift smiti og veikst alvarlega þó alvarleg veikindi séu sjaldséð. Á þessari stundu er hins vegar ekki vitað um langvarandi áhrif COVID-19 hjá börnum jafnvel þó þau veikist ekki alvarlega.

3. Sjúkrahúsinnlagnir vegna COVID-19.

Í núverandi bylgju faraldursins hafa rúmlega 2% þeirra sem greindust með COVID-19 þurft á sjúkrahúsinnlögnum að halda (rúmlega 120 manns), 0,3% þurft að leggjast inn á gjörgæsludeild, 0,2% þurft á aðstoð öndunarvéla að halda og 0,1% látist. Í fyrri bylgjum faraldursins þurftu hins vegar rúmlega 5% greindra að leggjast inn á sjúkrahús, 0,8% að leggjast inn á gjörgæsludeild, 0,5% þurftu aðstoð öndunarvéla og 0,5% létust. Vægari veikindum nú má vafalaust þakka útbreiddum bólusetningum og betri meðferðarúrræðum.

Þrátt fyrir góðan árangur bólusetninga þá hefur álag vegna COVID-19 á Landspítalann verið mikið í núverandi bylgju faraldursins. Frá 1. júlí sl. hafa rúmlega 120 manns þurft á innlögnum að halda, 20 lagst inn á gjörgæsludeild, 13 þurft á aðstoð öndunarvéla að halda og þrjú látist. Þegar álagið á spítalann var hvað mest um miðjan ágúst mánuð þá voru rúmlega 30 inniliggjandi á sama tíma, 8 lágu á gjörgæsludeild og 5 voru í öndunarvél. Má því segja að neyðarástand hafi ríkt á spítalanum sem kom niður á þjónustu við ýmsa sjúklingahópa, margvíslegri valkvæðri þjónustu var frestað og viðbótar mannafla var leitað innanlands og erlendis.

Eftir að núverandi takmarkanir voru settar, hefur tekist að fækka samfélagslegum smitum og þar með innlögnum á Landspítalann. Í dag eru þrjú inniliggjandi á spítalanum vegna COVID-19 og enginn á gjörgæsludeild.

Það er því ljóst að delta afbrigði kórónaveirunnar getur valdið alvarlegu álagi á spítalakerfið á Íslandi ef engar takmarkanir eru í gildi sem hefta samfélagslega útbreiðslu veirunnar. Þetta getur gerst þrátt fyrir útbreidda bólusetningu eins og reynslan hér á landi hefur sýnt. Vissulega er þátttakan í bólusetningum nú meiri en sl. sumar þegar núverandi bylgja hófst því bæði er búið að gefa mörgum örvunarskammta (þriðju skammta) og bólusetning barna, 12-15 ára vel á veg komin.

4. Einkenni faraldursins í nálægum löndum.

Í umræðum undanfarið hér á landi hefur mikið borið á samanburði faraldursins á Íslandi við faraldurinn í nálægum löndum og þá gjarnan í tengslum við þær takmarkanir sem í gildi eru og útbreiðslu bólusetninga.

- a. Í *Danmörku* er þátttaka í bólusetningum svipuð og á Íslandi. Þar var öllum takmarkandi aðgerðum aflétt í byrjun september 2021 vegna góðrar stöðu faraldursins og útbreiddrar þátttöku í bólusetningum. Fyrstu tvær vikurnar eftir afléttingu þá fækkaði daglegum fjölda tilfella en frá 22. september hefur smitum fjölgað á ný úr rúmlega 300 upp í 700-800 á dag. Fjöldi innlagna á sjúkrahús hefur hins vegar verið nokkuð stöðugar en síðustu dagana hefur þeim fjölgað nokkuð (<https://www.sst.dk/da/corona/tal-og-overvaagning>). Þess ber einnig að geta að í Danmörku eru tekin mörg sýni daglega (PCR) fyrir COVID-19 og er fjöldinn sambærilegur þeim fjölda sem tekinn er á Íslandi. Á þessari stundu er því ekki hægt að segja með vissu hver endanlegur árangur af afléttingum verður.
- b. Í *Noregi* var öllum takmörkunum innanlands vegna COVID-19 aflétt þ. 25. september 2021 í ljósi góðrar stöðu faraldursins og útbreiddrar bólusetningar. Frá þeim tíma hefur ekki orðið vart aukningar á fjölda daglegra tilfella eða innlagna á sjúkrahús. Þess ber þó að geta að talsvert færri sýni eru tekin hlutfallslega í Noregi á degi hverjum en á Íslandi og í Danmörku (<https://www.fhi.no/sv/smittsomme-sykdommer/corona/dags--og-ukerapporter/dags--og-ukerapporter-om-koronavirus/>). Tíminn á því eftir að leiða í ljós hvort aukning verður þar í fjölda smita og innlagna því a.m.k. 2-3 vikur geta liðið frá afléttingu aðgerða þar til breytinga á fjölda smita verður vart.
- c. Í *Svíþjóð* var svo til öllum takmörkunum innanlands vegna COVID-19 aflétt þ. 29. september og munu frekari tilslakanir taka gildi þ. 1. nóvember nk. Á þeim rúmlega tveimur vikum sem liðnar eru frá því að takmörkunum var aflétt hefur ekki orðið vart aukningar á daglegum fjölda smita né innlagna á sjúkrahús vegna COVID-19 (<https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/utbrott/aktuella-utbrott/covid-19/statistik-och-analyser/statistik-over-registrerade-vaccinationer-covid-19/>). Þátttaka í bólusetningu í Svíþjóð gegn COVID-19 er hins vegar heldur minni en á Íslandi og í Noregi en líklegt er að fleiri hafi smitast fyrr í í faraldrinum af COVID-19 í Svíþjóð og betra náttúrulegt ónæmi sé því í sænsku samfélagi. Afleiðingar af afléttingu aðgerða eru þannig ekki að fullu komnar fram þar sem að einungis rúmlega tvær vikur eru liðnar frá afléttingu þeirra.
- d. Í *Finnlandi* eru enn töluverðar samfélagslegar takmarkanir í gangi vegna COVID-19 en stefnt er að afléttingu allra takmarkana þegar þátttaka í bólusetningu hefur náð 80% (<https://valtioneuvosto.fi/en/information-on-coronavirus/lifting-of-restrictions>). Þar hefur daglegum fjölda tilfella fjölgað talsvert sl. 3 vikur eða frá rúmlega 300 upp í rúmlega 600 án þess að fleiri hafi þurft að leggjast inn á sjúkrahús (<https://thl.fi/fi/>).
- e. Í *Englandi* var mörgum samfélagslegum takmörkunum aflétt í júlí 2021. Þar hefur náðst að full bólusetja um 78% allra 12 ára og eldri en þrátt fyrir það hefur greindum smitum fjölgað umtalsvert undanfarnar vikur þrátt fyrir að færri sýni séu tekin á hverjum degi (<https://coronavirus.data.gov.uk/>). Einnig hefur innlögnum á sjúkrahús fjölgað sem og dauðsföllum af völdum COVID-19.

5. Samantekt á faraldsfræði COVID-19.

Faraldsfræði COVID-19 faraldursins í dag er um margt ólík þeirri sem sást fyrr í faraldrinum. Helst ber að nefna að delta afbrigði kórónaveirunnar er meira smitandi en fyrri afbrigði veirunnar og veldur útbreiddari sýkingum meðal yngri barna. Þau bóluefni sem nú eru í notkun

koma ekki fyllilega í veg fyrir smit en eru greinilega áhrifarík til að koma í veg fyrir alvarleg veikindi. Þrátt fyrir það geta alvarleg veikindi sést hjá full bólusettum einstaklingum og við mikla útbreiðslu smita þá getur fjöldi alvarlegra veikra fullbólusettra og óbólusettra einstaklinga orðið það mikill að alvarlegt ástand skapist á sjúkrahúsum landsins. Þetta kom berlega í ljós hér á landi sl. sumar eftir að öllum takmörkunum vegna COVID-19 var aflétt og vísbendingar eru um slíkt hið sama í nálægum löndum. Þó að tekist hafi að full bólusetja 75% landsmanna og tæplega 90% allra 12 ára og eldri, þá er ekki hægt að segja að ónæmi í samfélaginu gegn kórónaveirunni sé orðið það mikið að lítil sem engin hætta sé á útbreiddu smiti.

Þar sem að engin merki eru um að COVID-19 sé að hverfa úr heiminum þá verður það mikil áskorun fyrir íslensk stjórnvöld á komandi misserum að takast á við COVID-19 án þess að skerða réttindi almennings ekki um of.

Helstu leiðir til að fást við COVID-19 eru að mínu mati eftirfarandi:

- Auka getu sjúkrahúsa/Landspítala til að fást við COVID-19, þ.á.m getu til að sinna alvarlega veikum sjúklingum á gjörgæsludeildum.
- Takmarka útbreiðslu kórónaveirunnar í samfélaginu með samfélagslega aðgerðum í samræmi við getu/þol sjúkrahúsa/Landspítala. Ávallt skuli þó hafa aðgerðir eins lítið íþyngjandi og kostur er.
- Auka þátttöku í bólusetningu gegn COVID-19 eins og hægt er. Á þessari stundu er hins vegar vandséð hvernig eigi að auka hana frekar frá því sem nú er.

Ég tel að heilbrigðisráðherra og stjórnvöld standi nú frammi fyrir þremur kostum hvað varðar sóttvarnaaðgerðir innanlands vegna COVID-19. Sóttvarnalæknir er reiðubúinn til að koma með nánari útfærslu á tillögum að sóttvarnaráðstöfunum varðandi þann valkost sem verður valinn verði þess óskað:

1. Full aflétting allra sóttvarnaaðgerða.

Í umræðum undanfarið hefur talsvert verið kallað eftir fullri afléttingu allra takmarkandi aðgerða hér á landi líkt og gert var sl. sumar og gert hefur verið í nokkrum nágrannalanda okkar. Ef þessi leið verður farin þá er hollt að hafa þær afleiðingar í huga sem við sáum í kjölfarið á slíkum afléttingum sl. sumar. Við þurfum því að vera undir það búin að sjá fjölgun á greindum tilfellum og alvarlega veikum einstaklingum sem þurfa á spítalavist að halda. Mikilvægt er því að hafa álagsþol Landspítalans til hliðsjónar við slíka ákvörðun.

2. Aflétting sóttvarnaaðgerða að hluta.

Fram til þessa hefur sóttvarnaaðgerðum verið aflétt í hægum skrefum og hefur það í flestum tilfellum reynst vel. Í nýlegu minnisblaði forsvarsmanna Landspítala dags. 15.10.2021 til heilbrigðisráðuneytisins var álagsþol og áhættumat spítalans reifað. Þar kom fram að spítalinn getur tekið við fleiri covid sjúklingum en nú liggja þar inni þó að svigrúmið virðist lítið. Það liggur því beint við að álykta sem svo að nú sé tími til afléttinga þó að mönnum kunnir að greina á um hversu miklar þær eigi að vera. Aflétting að hluta mun líklega leiða til einherrar fjölgunar á daglegum smitum og einnig fjölda þeirra sem þurfa á innlögn á sjúkrahús að halda. Sá fjöldi yrði þó að líkindum minni en ef gripið yrði til afléttinga á öllum sóttvarnaaðgerðum.

Afléttingar að hluta á þessari stundu geta t.d. að mínu mati falist í eftirfarandi:

- a. Földamörk færð upp í 1.000-2.000 manns. Áfram væri hægt að sækja um undanþágu fyrir fjölmennari viðburði með notkun hraðgreiningaprófa.
- b. Almennri grímuskyldu yrði aflétt og hún gerð valkvæð. Skynsamlegt yrði hins vegar að hafa grímuskyldu þar sem að viðkvæmir einstaklingar eru til staðar eins og t.d. á sjúkrastofnunum og hjúkrunarheimilum.

- c. Skráningarskylda yrði afnumin á viðburðum og veitingahúsum.
- d. Óbreytt nándarregla almennt en með undanþágum eins og þeim sem nú eru í gildi.
- e. Opnunartími kráa og skemmtistaða yrðu rýmkaðir t.d. til kl. 01:00. Hafa ber þó í huga að sennilega er mesta smithættan á krám og skemmtistöðum.
- f. Smitrakning verði áfram með óbreyttu sniði en endurskoðaðar yrðu reglur um sóttkví, smitgát og einangrun.

3. Óbreyttar sóttvarnaaðgerðir.

Núverandi sóttvarnaaðgerðir hafa leitt til þess að faraldurinn hér helst í nokkru jafnvægi þar sem 20-60 tillfelli greinast á hverjum degi en innlögnum á Landspítala hefur farið fækkandi. Vísbendingar eru þó uppi um að daglegum smitum sé heldur að fjölga og kann það að leiða til fjölgunar innlagna. Ástæða þessarar þróunar er ekki ljós en líklegt er að meðferðarheldni við núverandi sóttvarnaaðgerðir hafi farið minnkandi vegna vaxandi óþols í samfélaginu. Það má því teljast ólíklegt að sátt náist um að hafa sóttvarnaaðgerðir óbreyttar.